

Anadolucu Söylemde “Öteki” İmgesi

Ahmet Pakiş

ÖZET

Milliyetçilik konusuna ilgi duyan ve bu alanda çalışmalar yapan hemen hemen her araştırmacının hayli zamandır farkına vardığı hususların başında tek tip bir milliyetçilik olmadığı, milliyetçi projeler olduğu gerçeğidir. Bu bağlamda milliyetçilik farklı grupların ya da farklı projelerin belirli tarihsel-toplumsal koşullar altında gerçekleşen “hegemonya” mücadelesi olarak da görülebilir. Anadoluculuk, Anadolu milliyetçiliğı olarak adlandırılan proje de son tahlilde milliyetçi bir refleksle hareket eder. Bu refleks diğerk milliyetçi hareketlerde olduğu gibi “öteki”ni tarif etme “öteki”ni kodlama çabasına girer. Anadolucular için bu kodun anlamı kimi zaman Osmanlı bürokrasisi içinde yer alan devşirme kökenliler olurken kimi zaman da Rumeli’den Anadolu’ya göç etmiş olan Müslüman Türkler olabilmektedir. Bu çalışma kapsamında II. Meşrutiyet sonrası düşünce akımlarının, üç yaygın ideolojisini oluşturan Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük-Turancılık akımlarına bir tepki ve alternatif bir fikir akımı olarak gündeme gelen Anadoluculuk hareketinin ve bu hareketin kurguladığı “Anadolulu” kimliğinin “öteki” ile olan ilişkisi anlamacı/yorumsamacı yaklaşım çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anadolucuk, Kimlik, Milliyetçilik, İdeoloji, Öteki

Giriş

Sosyal bilimler alanında yapılan son dönem çalışmalarda “öteki” kavramının hayli popüler olduğu görülmektedir. Tarihten, siyaset bilimine, sosyolojiden antropolojiye, uluslararası ilişkilerden, psikolojiye kadar birçok farklı disiplin dalı bu kavrama yoğun bir ilgi göstermiş, bilinen her türlü karşıtlık, ikilik “öteki” kavramı üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu’nda İkinci Meşrutiyet sonrası düşünce akımlarının, üç yaygın ideolojisini oluşturan Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük akımlarına bir tepki ve alternatif bir fikir akımı olarak gündeme gelen Anadoluculuk hareketi de incelenmeye değer bir konudur. Çünkü Anadoluculuk hareketi ya da Anadolu milliyetçiliğı, Memleketçilik olarak da adlandırılan bu proje/hareket milliyetçi bir refleksle hareket eder ve diğerk milliyetçi hareketlerde olduğu gibi

"öteki"ni tarif etme "öteki"ni kodlama çabasına girer.¹ Anadolucular için bu kodun anlamı kimi zaman Osmanlı bürokrasisi içinde yer alan devşirme kökenliler olurken kimi zaman da Rumeli'den Anadolu'ya göç etmiş olan Müslüman Türkler olabilmektedir. Bu çalışma kapsamında İkinci Meşrutiyet sonrası düşünce akımlarının, üç yaygın ideolojisini oluşturan Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük akımlarına bir tepki ve alternatif bir fikir akımı olarak gündeme gelen Anadoluculuk hareketinin ve bu hareketin kurguladığı "Anadolulu" kimliğinin "öteki" ile olan ilişkisi anlamacı/yorumsamacı yaklaşım çerçevesinde ele alınacaktır.

Thomas Hobbes'un "insan insanın kurdudur", Sarte'nin "başkaları cehennemdir" sözlerinde vücut bulan "öteki" kavramı, anlam olarak "ben"den ya da "biz"den olmayanı ya da en azından "biz"den farklı olanı ifade eder. "Öteki"ne bakış çoğu zaman düşmanlık içerir. "Ben"e, "biz"e uygun görülen olumlu davranış kalıpları "öteki"nde bir karşıtlığa bir yoksunluğa dönüşür. "Öteki" "ben"in sahip olduğu erdemlerden yoksun olandır. Herkül Milas, milliyetçi düşünce biçiminin "bizden" olmayanı yani "öteki" kavramını içerdiğini belirtir. Milas'a göre milliyetçi kimlik evrensel değil, yereldir ve sınırlı bir toplulukla anlam kazanır. Sınırlı olması "öteki"nin varlığıyla açıklanabilir. İster gerçek ister hayal olsun "benden" olmayanın var olduğu alanlar "bizim" dış sınırımızı oluşturur ve "öteki"nin varlığı bu sınırla kabul edilir.² Benden farklı olan, bana bezemeyen, benim kültürüme uymayan olarak belirtilen "öteki", taşıdığı kimlik açısından da bu farklılığı korur. "Öteki", "ben" ve benim gibilerin dışında olan yani bizden olmayanı vurgular. "öteki" sadece farklı olmakla değil "beni" tehdit etmekle de ortaya çıkmaktadır.³

Milliyetçilik konusuna ilgi duyan ve bu alanda çalışmalar yapan hemen hemen her araştırmacının hayli zamandır farkına vardığı hususların başında tek tip bir milliyetçilik olmadığı, milliyetçi projeler olduğu gerçeğidir. Bu bağlamda milliyetçilik farklı grupların ya da farklı projelerin belirli tarihsel-toplumsal

¹ 1950'li ve 1960'lı yıllarda gündeme gelen Mavi Anadolucular ile bu çalışmaya konu olan Anadoluculuk hareketi arasında herhangi bir organik bağ bulunmamaktadır. Mavi Anadolucular, bu çalışmaya konu olan Anadolucuların aksine Batı uygarlığının köklerini İslam öncesi Anadolu'da ararlar. Yunanistan'ın sahiplendiği Helen kültürünün gerçek yaratıcısının Anadolu olduğundan hareketle bugünkü Batı medeniyetinin varlığını aslında Anadolu'ya ve Anadolu halkına borçlu olduğunu ileri sürerler. Mavi Anadoluculuk Akımı ile ilgili daha geniş bilgi için, bkz. Kaya Akyıldız, Barış Karacasu, "Mavi Anadolu: Edebi Kanon Milli Kültürün Yapılandırılışında Kemalizm ile Bir Ortaklık Denemesi", *Toplum ve Bilim* (Sayı 81, 1999), ss. 26-43; Murat Belge, "Mavi Anadolu Tezi ve Halikarnas Balıkcısı", *Birikim* (Sayı 210, 2006), ss. 32-45; Barış Karacasu, "Mavi Kemalizm-Türk Hümanizmi ve Anadoluculuk" *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce-Kemalizm* (Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), ss. 334-343; Kaya Akyıldız, "Mavi Anadoluculuk", *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce-Modernleşme ve Batıcılık*, Cilt 3 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), ss. 465-481; Etienne Copeaux, *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993): Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, çev. Ali Berktaş (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000), ss. 262-267.

² Herkül Milas, "Milli Türk Kimliği ve 'Öteki'", içinde Tanıl Bora, Murat Gültekinil (der.), *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce Milliyetçilik*, Cilt 4 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), s. 193.

³ Ali Bulaç, "Ötekinin Kimliği ve İmajı", *Birikim* (Sayı 71-72, 1995), s. 77.

koşullar altında gerçekleşen "hegemonya" mücadelesi olarak da grlebilir⁴. Robert Bernasconi, "İrk Kavramını Kim İcat Etti?" adlı çalışmasının giriş bölümünde "nemli bir düşünür ırkci fikirler ileri sürdü diye onu okumayı, hatta öğretmeyi bırakmamız gerektiğine inanan kişilerden değilim"⁵ der. Bernasconi, eğer bu düşünürlerin felsefelerine ırkci fikirlerin girdiğine dair kanıtlar varsa, bunlara işaret etmemenin sorumsuzluk olduğunu ve hatta bu tür kanıtların olmadığı durumlarda bile ırkci fikirleri görmezden gelmenin doğru olmadığını düşünür. Bunu, kendimizi ahlaki olarak bu düşünürlerden üstün hissedelim diye değil, kendi ırklıklarımıza karşı cephe almak için ek nedenler ve kaynaklar bulalım diye gündeme getirdiğini söyler. Cinsiyetlilik, homofobi, dinsel hoşgörüsüzlük ve benzeri diğer tahakküm biçimlerine karşı da benzer yaklaşımların kullanılmasını aynı Şekilde savunur. Ona göre, düşünürlerin başarısızlıkları da yaptıkları olumlu katkılar da görmezden gelinmemelidir. Örneğin, Sartre'nin ırklık, anti-Semitizm ve sömürgecilikle ilgili görüşlerine, daha fazla önem verilmesi gerektiğine inanır.⁶ Bu çalışmaya konu edilen Anadoluculuk hareketi ve bu hareketin içerisinde yer alan dşn insanlarının fikirleri de bu yaklaşım çerçevesinde değerlendirilecektir. Ancak bu çalışma kapsamında ulaşılacağı düşünülen nokta ırklığın değil "teki"nin izidir.

Anadoluculuk Akımı'nda Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar

Etnik eşitlilik bakımından hayli renkli bir tarihsel geçmişe sahip olan Osmanlı İmparatorluğu döneminden, günümüz Türkiye'sine kadar geçen süreçte, Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük-Turancılık, Batıcılık vb. tartışmalar Türk toplumundaki kimlik arayışının çok eskilere dayandığının bir göstergesidir. İşte Anadoluculuk, Anadolu milliyetliliği olarak adlandırılan proje de bu tarz bir kimlik arayışı içerisinde yer alarak kendi yarattığı, kendi kurguladığı "Anadolulu" kimliğinin benimsenmesi, kabul görmesi için mücadele vermiştir. Bir aydın hareketi olarak gelişen Anadoluculuk hareketi, İkinci Meşrutiyetin  yaygın ideolojisi olan Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük-Turancılık akımlarına tepki olarak gündeme gelir. Bu akımların vatan, millet, tarih anlayışlarına ve Anadolu'yu merkeze almadan sylenmede bulunmalarına itiraz eder, her  ideolojinin gerek siyasi gerekse de kimlik politikalarına karşı önemli eleştirilerde bulunur. Anadoluculuk hareketinin temeli, Türk Ocağı bünyesinde "Büyük Türkçülüğe" karşı "Kk Türkçülük" Őeklinde 1917 yılında atılır.⁷ 1919'da ise Hilmi Ziya lken tarafından Henri Lichttenberger'in *Richard*

⁴ Umut zkırmı, *Milliyetlilik ve Türkiye AB İlişkileri* (İstanbul: TESEV Yayınları, 2008), s. 25.

⁵ Robert Bernasconi, *İrk Kavramını Kim İcat Etti? Felsefi Düşüncede İrk ve İrklık* (İstanbul: Metis Yayınları, 2011), s. 9.

⁶ *Ibid.*, s. 9.

⁷ Frank Tachau, "The Search for National Identity Among the Turks" adlı makalesinde G. Jaschke'nin 1941 tarihli "Der Turanismus der Jungtrken" makalesine atıfta bulunarak "Anadoluculuk" teriminin ilk kez Halide Edip [Adivar] tarafından kullanıldığını ileri sürer. Bkz. Frank Tachau, "The Search For National Identity Among The Turks", *Die Welt Des Islams* (Cilt 8, Sayı 3, 1963), s. 166.

Wagner, Poete et Penseur adlı eserinden esinlenerek Anadolu'yu Türk kültürünün gerçek kaynağı olarak gören yeni bir akım oluşturulur.⁸

Bu yeni akımın savunucuları, Anadolu'nun ve Anadolu halkının gerçek tarihinin 1071 Malazgirt Muharebesiyle başladığı varsayımından hareket ederler. Anadolu coğrafyasının Türklük ve İslamiyet'le tanışmasına özel bir anlam yükleyerek, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türkmenlerin İslam kültürünün de etkisiyle yeni bir "yüksek kültür" oluşturduğu ve bu yüksek kültürün Anadolu coğrafyasıyla bütünleşmesi sonucu Anadolu'nun gerçek kimliğine kavuştuğu iddiasında bulunurlar.⁹

Anadolucular, göçebe Orta Asya Türkü'nü tarih dışı ilan ederek 1071 öncesinin Türklerine ait tarihi ilgi alanları dışında bırakırlar. Bu bakış açısına göre İslamiyet öncesi Orta Asya Türkü "millet" olma idealinden hayli uzaktı, yerleşik bir yaşam tarzları yoktu, dini inanışları ve yaşam biçimleri geri ve iptidai idi. Ayrıca Anadoluculara göre Orta Asya Türkleri bütün bu olumsuz özellikleri nedeniyle Anadolu tarihinin öznesi olmayı hak etmiyorlardı. Bu fikrin savunucuları, Anadolu Tarihi'nin "Türk Tarihi" olarak adlandırılmasına itiraz ederler. Onlara göre bu tarz bir isimlendirme Anadolu Türklerinin tarihiyle birlikte, Azerbaycan'da, Irak'ta, İran'da, Suriye'de, Rusya'da, Hindistan'da, Türkistan'da, Moğolistan'da, Çin'de devlet ve hükümet kuran bütün Türkleri kapsar. Bu nedenle "Türk Tarihi" isminin Anadolu Türkü'nün tarihinin ismi olamayacağını, 1071'de Anadolu'yu, zapt eden ve Osmanlı devrinde kıtalar, ülkeler fetheden Rumeli'ye geçenlerin Anadolu Türkleri olduğunu ve bu nedenle Anadolu'da yaşayan Türklerin milli tarihinin ismine ister "Türkiye Tarihi", ister "Anadolu Türkleri Tarihi" veya sadece "Anadolu Tarihi" denmesi gerektiğini savunurlar.¹⁰

Bir Anadolu ulusu ve "Anadolulu" kimliği yaratma iddiasıyla yola çıkan Anadolucular, dönemin diğer yaygın ideolojilerinin aksine *irredentism*¹¹ reddederek *territorialismi* -toprağa dayalı milliyetçilik- ön plana çıkarırlar. Anadolucular bir milletin hayatında en mühim şeyin "toprak" unsuru olduğuna inanırlar. "*Türk milliyetçiliğine bağlı olanlar ayaklarını topraktan kesmesinler*"¹² sloganıyla hareket ederler. Zira bu hareketin savunucularının millet kavramından anladıkları şey aynı topraklar üzerinde, aynı tarihi kaderi yaşayan, aynı kültüre sahip ve aynı soydan gelen insan topluluğudur. Bu nedenle

⁸ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* (İstanbul: Ülken Yayınları, 2001), ss. 477–478.

⁹ Yılmaz Bingöl, Ahmet Pakiş, "Anadoluculuk Hareketi ve Üç Tarz-ı Siyaset", *Akademik Araştırmalar Dergisi* (Cilt 13, Sayı 50, Ağustos-Ekim 2011), s. 116.

¹⁰ "Giriş Yazısı", *Fikir ve San'atta Hareket* (Sayı 73, 1972), ss. 6-7.

¹¹ Bu çalışma kapsamında kullanılan *irredentist* terimi dil ve etnik köken ve/veya din bakımından bir olunduğuna inanılan ve başka ülke toprakları üzerinde yaşayan topluluklarla –örneğin dış Türkler veya Müslüman olan Arap, Arnavut vb. topluluklar- bir siyasi birlik oluşturma ya da en azından onlar üzerinde bir hak iddiasında bulunma anlamında kullanılmıştır.

¹² "Giriş Yazısı", *Fikir ve San'atta Hareket* (Sayı 10, 1966), s. 3.

Anadolucular aynı etnik kökenden olmanın aynı milletten sayılmak için yeterli ölçüt olmadığına inanırlar. Anadoluçular, “Kaşgarlıının, Kırımliının veya Konyalıının hepsinin ‘Türk milleti’ olarak tanımlanmasına itiraz ederler. Aynı coğrafyayı, aynı tarihsel birlikteliği paylaşmamış toplumların aynı etnik kökenden olsalar dahi ortak bir kültür, ortak bir kader birliği oluşturamayacağı, dolayısıyla bunlara sırf soylarının aynı olması nedeniyle ‘Türk milleti’ denemeyeceği görüşünü dile getirirler.”¹³ Bu yaklaşıma göre Anadolu Türkü, Anadolu toprakları dışında yaşayan Azeriler, Tatarlar, Kırgızlar, Türkmenler, Kırımliılar vb. dış Türkler ile aynı soydan; fakat farklı millettendir. Anadoluçu hareket içerisinde yer alan farklı düşün insanlarının¹⁴ farklı yayın organlarında¹⁵ kaleme aldıkları fikirler ortak bir duruşa, ortak bir kimliğe - Anadoluçu kimliğine- işaret eder. Bu nedenle Anadoluçuların millet, milliyetçilik ve vatan kavramlarının içini nasıl doldurdıklarını ve kendi kurguladıkları “Anadolulu” kimliğini nasıl kodlandırıdıklarını anlamak Anadoluçuların “öteki” ile olan ilişkisinin ortaya konulması ağısından hayli önem arz eder. Zira “öteki” imgesi Anadoluçu söylemde bu başat kavramlar üzerinden şekillendirilir.

İlk dönem Anadoluçuları arasında bulunan Mehmet Halid’in Anadolu Mecmuası’nda yer alan makaleleri, Anadoluçuların fikirlerini kavramak ağısından, önemli bilgiler içerirler. Mehmed Halid, Milliyetperverliğin Manası adlı makalesinde, “millet” ve “milliyet” kavramları üzerinde ne kadar tartışılırsa tartışılırsın, “millet” kelimesine nasıl bir anlam yüklenirse yüklensin, son tahlilde “millet” kavramının vatani ve harsı müşterek olan topluluğu ifade ettiği iddiasında bulunur. Ona göre “harsça müşterek olan; fakat vatanları müşterek olmayan fertler aynı milletten değildirler. Bunun gibi vatanları müşterek olan, fakat harsları birbirinden ayrı olan fertler de bir milletin çocuğu olamazlar.”¹⁶ Mehmet Halid, Ziya Gökalp’in *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde dile getirdiği Büyük Britanya Adaları’nda yaşayan Anglo-Saksonların, Gallilerin, İrlandalıların dillerinin ve kültürlerinin birbirinden farklı olması nedeniyle aynı coğrafyayı paylaşmış olsalar da bir millet olarak tanımlanamayacakları yönündeki tespitini kendi “millet” tanımının doğruluğunun bir kanıtı olarak görür.¹⁷ Mehmet Halid, aynı makalede “Acaba hangi milletteniz?” sorusuna, bazı kimselerin “Türk milletindeniz” cevabını vermesinin yanlış olduğunu “Türk” namının, bir milletin değil bir ırkın adı olduğunu ve bu ırktan birçoğ milletler çıktığını Anadoluçuların, Azerbaycanlıların, şimallilerin, Türkistanlıların hepsinin “Türk” ırkıdan olduklarını; ancak farklı farklı milletlere mensup olduklarını belirterek “Biz

¹³ Bingöl, Pakiş, op.cit. dipnot 9, s. 136.

¹⁴ Mükrimin Halil Yınanç, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Mehmet Halit Bayrı, Mustafa şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Remzi Oğuz Arık, Nurettin Topçu, şevket Raşit Hatipoğu, Mehmet Kaplan, Sadi Irmak, Mümtaz Turhan Anadoluçu hareketin öncüleri arasında bulunur.

¹⁵ Anadoluçu hareketin başlıca yayın organları arasında *Dergâh Mecmuası*, *Anadolu Mecmuası*, *Millet Mecmuası*, *Çiğir Dergisi*, *Hareket Dergisi*, *Dönüm Dergisi*, *Dikmen Dergisi*, *Yeni Türkiye Dergisi* ve *Bizim Türkiye Dergisi* sayılabilir.

¹⁶ Mehmed Halid Bayrı, “Milliyetperverliğin Manası”, *Anadolu Mecmuası* (Sayı 9-10-11, 1925), s. 309.

¹⁷ Ibid., ss. 309–310.

*Anadoluluyuz, vatanımız Anadolu, milletimiz Anadolu milletidir*¹⁸ ifadesini kullanır. Aslında Mehmet Halid'in bu tespitleri Anadolucu düşün insanların "millet" ve "milliyetçilik" meselelerine bakışının adeta bir özeti niteliğindedir.

Anadolucular her ne kadar coğrafyanın/vatanın kutsallığına, vazgeçilmezliğine makalelerinde sık sık gönderme yapmış olsalar da "millet" olabilmek için sadece coğrafi birlikteliğin yeterli olmadığını da net bir dille ifade ederler. "Millet" olma idealinin aynı "soydan" gelenlerin yaşadıkları coğrafyayla tarihsel, kültürel anlamda bütünleşmeleri sonucunda vücut bulacağına inanırlar. Onlara göre ancak bu durumda milleti oluşturan maddi ve manevi unsurlar tamama ermiş olacaktır. Anadolucu algıya göre bu unsurlardan birinin ya da bir kaçının eksikliği yani vatansız bir soy ya da soysuz bir vatan "millet" olma idealinden uzaklaşmak anlamına gelir. Anadoluculuk hareketinin önemli düşün insanlarından olan Nurettin Topçu da biri maddi diğeri manevi olmak üzere milliyeti oluşturan iki ana unsurun bulunduğunu dile getirir. Nurettin Topçu, maddi olan "soy", toprak ve iktisat unsurları ile din, dil, dilek birliği gibi manevi unsurların birleşiminden "millet" in oluştuğunu düşünür. Milliyeti oluşturan unsurlardan birinin veya öbürünün milli birliği yaratmaya ve ayakta tutmaya yeterli olmadığını görmek için bu unsurları bir bütün olarak değil de birbirinden bağımsız olarak teker teker ele alanların nasıl yanılığa düştüklerinin anlaşılması gerektiğini savunur.¹⁹ Osmanlılık, İslamcılık ve Turancılık mefkûresini savunanların böylesi bir hataya düştükleri kanaatini taşır. Osmanlıları soydan bağımsız bir vatan idealinin, İslamcılar hem soydan hem vatandan bağımsız bir ülkünün, Turancıları ise vatandan/coğrafyadan bağımsız hayali bir "millet" idealinin peşinden koşmakla suçlar. Her üç idealin de "millet" olabilmek için gerekli olan maddi ve manevi unsurları tam olarak yansıtmadıklarını düşünür.²⁰ Milliyeti girift ve zengin hakikati içinde tanımak için onu meydana getiren unsurların birleşimini aramak gerektiğine inanır.²¹

Topçu, "Bizde Milliyet Hareketleri" adlı makalesinde bozulmamış, karışmamış, bir soydan insanların aynı coğrafya üzerinde, aynı iktisat hayatı içinde kültürel ve tarihsel kaynaşmalarından, birlikteliklerinden en saf milletler doğduğunu dile getirir.²² Topçu, aynı makalede medeniyetlerin, toplumların yok edilmesinin arka planında birliğin yok edilmesinin bulunduğunu belirtir. Topçu'nun buradaki "birliğin yok edilmesi" ifadesinden neyi kast ettiğinin cevabı makalenin geri kalanında netlik kazanıyor. Zira Topçu, İran'ın çöküşünü Yunanlılarla temas etmiş olmalarına, eski Yunan'ın yıkılışını Makedonyalılarla kaynaşmalarına Roma'nın çürüyerek dağılmasını ise Batı Asya'daki kavimleri idaresi altında birleştirmeye çalışmış olmasında yani etnik anlamda "öteki"lerle karşılaşmasında, bir araya gelmesinde görür. Anadolu'nun eski kavimlerinin de

¹⁸ Ibid., s. 315.

¹⁹ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1978), s. 40.

²⁰ Ibid., ss. 23-42.

²¹ Ibid., s. 40.

²² Ibid., s. 41.

Bizans ve İnan'la temaslarının sonunda çürümeye başladıklarını düşünür. Mısır'ın yaşadığı ahlaki ve sosyal çöküntünün nedenlerini ise sağdan soldan gelen pek çok soyların karıştığı bir merkez olmasına bağlar.²³

Topçu, bazı metinlerde "milleti" oluşturan maddi unsurlar içerisinde kafa biçimi, yüz şekli vb. fiziksel benzerliklere de gönderme yapar. "*Vatan coğrafyası denen mukaddes unsurun üstünde maziden gelme bir kader birliği ile yaşayan, bu toprakta aynı iktisadi kuvvetleri paylaşarak birbirlerine kollarının hedefiyle olduğu gibi, kafasının biçimi ve yüzünün şekli, gözlerinin manası gibi maddi benzeyişleriyle yaklaşan insanlar, millet dediğimiz insani birliğin hakikati içinde toplanıyorlar.*"²⁴ Topçu özcülük kokan bu ifadelerine karşın, Türklerin Anadolu'ya geldiklerinde burada yerleşik bir hayat süren, Etilerin çocuklarıyla ilgili olarak, "...*Türkmenler Anadolu'da medeniyetler kurmuş olan Etilerin çocuklarıyla kaynaşmışlar, onların tekniklerini temsil etmişlerdir. Orta Asya'da yaşayan Türkmen, göçebe iken bir toprak üzerinde durmuş, köy kurmuş, tüccar iken çiftçi olmuş. Demek ki bugün Anadolu'nun kendi milleti olan çiftçi köylüye, Orta Asya'daki Türkmen'in çocuğu demekten ziyade, Anadolu'da yaşamış olan ve Anadolu'yu kurmuş ilerletmiş olan kavimlerin çocuğu, Anadolu tarihinin çocuğu demek daha doğru olur.*"²⁵ ifadelerini kullanır. Bu noktada sorulması gereken şey, bu ifadeleri nasıl okumamız ve onlara hangi anlamlar yüklemememiz gerektiğidir. Topçu'nun Eti halkıyla ilgili olarak düşüncelerini yansıtan yukarıdaki ifadelerinin ilk düzey okumada bir kafa karışıklığına yol açtığı söylenebilir. Ancak metnin tamamı okunduğunda ve gerek Topçu'nun gerekse de Anadolu hareket içerisinde yer alan diğer düşün insanlarının bu konu üzerine dile getirmiş oldukları düşünceleri bir bütün içerisinde değerlendirildiğinde burada dile getirilen kaynaşmanın etnik bir kaynaşmadan ziyade teknik ve kültürel düzeyde bir kaynaşmaya işaret ettiği görülür.

Topçu, Orta Asya'nın iptidai, İslam dışı, cenkçi göçmen Türküne karşın Anadolu'da uzun zamandır yerleşik bir hayat süren ileri tarım tekniklerine sahip olan Eti halkını yeğ tutar. Ancak Orta Asya'nın bu iptidai çocuklarının İslamiyet'i seçmesinden ve Anadolu'da yerleşik hayata geçmesinden sonra durum değişir. Zira Anadolu'yu kendine yurt edinen Müslüman Oğuz Türkü Etilerle teknik manada kaynaşarak, onlardan tarımı yerleşik hayatı öğrenmiş, bunu kendi benliğiyle bütünleştirerek yeni bir yüksek Müslüman "Anadolulu" kimliği yaratmıştır. Hareket dergisinde, önsöz olarak kaleme alınan milliyetçiliğimiz adlı makalede bu konuyla ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir: "*İslam olmadan evvelki Anadolu, bize benzemiyordu. İslâm onun ruhunu değiştirdi. Bu ruh başkallığı sebebiyle Anadolu'nun İslam'dan evvelki hayatını benimsemiyoruz. Bizi Hititlere [Etilere] yaklaştıran tek husus onların da çiftçi ve toprağa bağlı oluşlarıdır. Hitit ve Elen halkının seciyesi, kendiliğinden asla bir Alparslan ve*

²³ Ibid., s. 38.

²⁴ Ibid., s. 38.

²⁵ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye* (İstanbul: Dergâh Yayınları 2007), ss. 110-111.

*Yavuz gibi bir devlet adamı çıkaramazdı.*²⁶ Aslında burada yapılan tespit sürpriz olmamalı zira Anadolu mecmuasında görüşlerini dile getiren ilk dönem Anadolucularından itibaren "Anadolulu" kimliğinden kast edilenin Müslüman Oğuz Türkü olduğu birçok kez dile getirilmiştir. Tüm bunlara ilave olarak Topçu'nun yukarıdaki bölümlerde de değinilen "karışmamış/bozulmamış" soy hassasiyeti göz önünde bulundurulduğunda *Hareket* Dergisi'nde Etiler'le ilgili olarak dile getirilen bu görüş sadece Anadolucu algının onları hangi düzlemde değerlendirdiğinin tamamlayıcı bir kanıtını oluşturmaktadır.

Bir diğer Anadolucu Mehmet Kaplan da "millet", "milliyetçilik" ve "vatan" kavramları hakkında diğer düşünce daşlarınıninkine benzer tespitlerde bulunur. Kaplan, *Yeni Türk Milliyetçiliği* olarak adlandırdığı Anadolucu milliyetçilik algısının her şeyden önce kendisine müspet bir temel olarak Türkiye coğrafyasını aldığını, (1071) Malazgirt zaferi ile Anadolu'ya gelen ve burayı kendine yurt edinen Oğuz Türkleri tarafından Anadolu'da dil, din, örf, adet, kültür, edebiyat ve mimari özellikleri ile kendine has bir kimlik oluşturduğunu ve "Anadolulu" olarak adlandırılan bu kimliğin temel karakteristik özelliğinin "coğrafya, tarih, bu coğrafya ve bu tarih içinde olgunlaşan 'soy' birliği, bu 'soy' tarafından vücuda getirilmiş olan maddi ve manevi kültür" olduğunu dile getirir.²⁷

Güdüldüğü üzere Anadolucu hareket içerisinde yer alan farklı düşünürlerin -Hilmi Ziya Ülken²⁸ ve Remzi Oğuz Arık²⁹ gibi düşünürler de bu gruba dâhil edilebilir.- farklı yayın organlarında, farklı zaman diliminde dile getirdikleri düşünceler en nihayetinde ortak bir kimliği işaret eder. Bu kimlik aynı coğrafya üzerinde aynı soydan, aynı dinden olan toplulukların aynı tarihsel ve kültürel deneyimler üzerine inşa ettikleri "Anadolulu" kimliğidir. Anadolucular, Anadolu topraklarında daha önce yaşam sürmüş eski toplulukların tarihine, medeniyetine karşı derin bir sevgi beslerler, toprakla uğraşan ileri ziraat teknikleri kullanan çiftçi Eti halkının, buraya gelen Oğuz Türkü'ne pek çok olumlu miras bıraktıklarına inanırlar. Fakat bu eski toplulukların mensuplarını "Anadolulu" kimliğinin dışında değerlendirirler. Zira son tahlilde "Anadolulu" olarak adlandırılan kimliğin öznesi, Anadolu topraklarını kendine 1071'den beri yurt edinmiş olan Müslüman Oğuz Türkü'dür.

²⁶ "Giriş Yazısı", *Fikir ve San'atta Hareket* (Sayı 73, Ocak 1972), s. 11.

²⁷ Mehmet Kaplan, *Nesillerin Ruhü* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2010), s. 35.

²⁸ Hilmi Ziya Ülken'in "millet", "milliyetçilik" ve "vatan" kavramları ile ilgili düşünceleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Hilmi Ziya Ülken, *Millet ve Tarih Şuuru* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008).

²⁹ Remzi Oğuz Arık'ın "millet", "milliyetçilik" ve "vatan" kavramları ile ilgili düşünceleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Remzi Oğuz Arık, *Coğrafyadan Vatana* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983).

Anadolucu Söylemde "Öteki" İmgesi

Tarihsel süreç içinde inşa edilmiş pek çok milliyetçi kimlikte olduğu gibi "Anadolulu" kimliği de kendi "öteki" algısını yaratmakta gecikmedi. Anadolucu kavrayışta net olarak görülen "öz vatan", "müstemleke" ayrımı Anadolu coğrafyasında yaşayan Müslüman Türk'ü "öz vatan evladı" olarak görürken Anadolu coğrafyasında yaşayan diğer etnik ve dini grup mensuplarıyla Anadolu coğrafyası dışında yaşayan Türkleri "müstemleke"li bir başka ifade ile "öteki" olarak değerlendirir. Anadoluculuk hareketi, "öz vatan" evlatlarının müstemlekeler yüzünden ihmal edildiği, "müstemleke"lilerin Osmanlıdan itibaren Anadolu'nun kaynaklarını sömürdüğü, devlet idaresinde üst mevkilere gelen "müstemleke" kökenli yöneticilerin Anadolu insanına zulüm yaptığı, ağır vergilerle Anadolu insanını cezalandırdığı görüşünü dile getirir. Bu bakış açısına göre Osmanlı'nın zayıf düşmesinin, geri kalmasının en temel nedeni, "müstemleke" kökenli yöneticilerin devletin sivil ve askeri bürokratik aygıtında çok etkin konumlara gelmiş olmasıdır. Anadolucular, Cumhuriyet döneminde Rumeli, Batı Trakya, Bulgaristan vb. bölgelerden Anadolu'ya göç eden Türkleri de "müstemleke" li olarak görür ve onlara karşı da "ötekileştirici" bir tutum takınırlar.

Anadolucu algıda "öteki" rolü verilen "müstemleke" mensuplarına karşı Anadolucuların takındıkları tavır zaman zaman eleştiri sınırlarını bir hayli zorlar. Nitekim Anadolu mecmuasında kaleme alınan bir makalede gündelik gazetelerde dile getirilen, Anadolu'ya nakledilen Rumeli Müslümanlarının elverişsiz koşullarda iskân edildikleri, aç açık bırakıldıkları, evlerinin çatısının aktığı ve bu duruma yetkililerin bir çözüm bulması gerektiği yönündeki eleştirel haberlere şu şekilde cevap verilir:

Gündelik gazetelere dikkat ediyorum: Hepsi telaş içinde, hepsinde bir faaliyet, hummalı bir gayret var; başmuharrirlerinden alelâde muhbirlere kadar bütün gazeteciler çırpınıyor, şikayet ediyor; kimi hükümete kızıyor, kimi umumi lâkaydimize hiddetleniyor. Ortada bu telâş, bu hummalı gayreti, bu hiddet ve şiddeti icab eden nedir, hangi hadise be efendileri böyle coşturuyor? Yine gazetecilerin söylediklerine bakılırsa, bütün bu feryatların, asabiliklerin, coşkuların sebebi şudur: hükümet Rumeli Müslümanları'nı Anadolu'ya nakle karar verdi, bunun için bir mukavelenâme imza etti, ta'ahhüde girişti. Fakat bu iş kolay mıydı? Rumeli Müslümanları kabile kabile geldi, geldi ama zavallılar aç, açık, sefil kaldılar (...) yeşil bağlardan gelenler derin bataklıklara atılıyorlar, sıtmalı kasabalara yerleştiriliyorlar, oralarda ölümle baş başa bırakılıyorlar (...) Bütün bu hallere nasıl tahammül olunur, nasıl ses çıkarılmaz, bu vaz'iyet karşısında insanın kendini, ihtiyârını kaybetmemesi mümkün müdür? Büyüğünden küçüğüne kadar gazeteciler telâşa düşmekte, heyecana kapılmakta haklı değil mi? Hayır, hayır arkadaşlar, haksızsınız. Rumeli Müslümanları Anadolu'ya gelinceye kadar nerede idiniz; Anadolu'yu yıllardan beridir ki, türlü türlü hastalıklar içinden kemiriyor, yiyip bitiriyor, Anadolu'nun çocuklarını su, hava, toprak, hatta güneş, şu bizim hayat ve aydınlık verdiğini bildiğimiz güneş bile zehirliyor, öldürüyor, (...) Uzun zamanlardır, Anadolu'yu niçin müdafaa etmediniz, niçin Anadolunun hakkını aramadınız? Rumeli Müslümanları'nda bulduğunuz kıymet, Anadolu Türkleri'nde

yok mudur? (...) Bu tarafta Anadolu çocuğu heder olup giderken, başkalarını düşünmek vazifemiz değildir. Tufan olsa, yerden cehennem fişkırsa, gökten yağmur yerine taş yağsa da umurumuzda değil, kim ne olursa olsun; Anadolu'dan mâ-adâ [başka] kimse aklımızı işgal edemez. Her hangi bir tehlikenin önünde duyduğumuz endişe, yalnız Anadolu içindir. Çünkü: O biziz ve biz O'yuz. Telaşınız heyecanınız beyhude, Rumeli Müslümanları için kopardığınız feryad sinek vızıltısından daha kıymetsizdir. Kaleminizin şikâyet ihtiyacı varsa, Anadolu'nun dertlerinden, ıztıraclarından, felaketlerinden şikâyet ediniz; yoksa bütün söylediklerinize kulaklarımız kapalı kalacaktır.³⁰

Anadolucuların Rumeli Müslümanları için takındıkları bu ötekileştirici tutum Pertev Naili Boratav'ın da dikkatini çeker. Boratav, Anadoluçuların ileri sürdüğü millet ve milliyet anlayışını "öz vatan halkı", "müstemleke halkı" ayrımını ortaya çıkarmış olmakla eleştirir. Gökalp'ın millet, milliyet görüşlerinin müphemliğinden bahseden Anadoluçuların Gökalp'tan daha az müphem olmadıkları kanısını taşır. "Doğru veya yanlış Anadolu'ya imparatorluğun dört bucağından muhacirler gelmiştir. Bunları bu milletin fertleri saymayacak mıyız? Anadolu çocuğu ve yabancı diye bir tefrik yapınca, bunun Türkçülüğün bir müfrit şekli olan ırkçılıktan ne farkı kalır?"³¹

Anadolucu söylemde "öteki" algısı bazı metinlerde daha net ortaya konmuştur. Hatta zaman zaman "kafa yapısı", "göz biçimi", "yüz şekli" gibi maddi benzerliklerin dahi ön plana çıkartıldığı görülür. Nurettin Topçu'ya ait olan aşağıdaki uzun alıntıda "Anadolulu" olarak kodlandırılan kimlik ağlısının devamlılığı için Anadolu çocuğunun kendisi gibi olanlarla, kendisine benzeyenlerle -ki bu Orta Asya göçmeni Oğuz Türküdür- aile kurmasının gerekliliğine vurgu yapılır. Burada kullanılan dilin Anadoluçuların sert eleştirilerde buldukları, Turancıların kullandığı dilden hiçte aşağı kalmadığı açıkça görülmektedir.

Ailede, sanatta, yaşayışta ve meslekte birliğe erişmeyen her hareket yok edicidir. Aile ve meslek birlikle kurulduğu gibi, yine birlik hareketi ile yaşar ve yükselirler. Birlik çözüldü mü, bu müesseseler de çökmeye başlar. Aileye karışan çürütücü unsurlara bakın: tekerlek, vakur yüzlü, açık alınlı adam, kumral ince benizli, küçük yeşil gözlü kadınla aile kurmuş. Başka soylara bağlanan bu insanlar bir vazife ve merhamet ocağını mı yakacaklar? Bu yabancı soyların çocuklarının birleşerek ülkü yaratmaları imkânsızdır. Eğer aile bir iktisat, bir terbiye, bir din ve dilek müessesesi ise ve bir geleneğin temellerini kuruyorsa bunu, yabancı soylardan gelme, yabancı menfaatlere bağlı, yabancı gelenek çocuklarının birliğinden beklemek beyhudedir. Anadolu'nun portresine bakın: çalışmayı din edinen endişeli ağır bakışlı ve yanık yüzlü insan, yanında sipsivri, sırtlan, kurnaz suratlı, kargaburunlu yeşil yırtık gözlü insanı görüyor. Açık alınının tarih ve geleneklerin kabarttığı çiftçi çocuğu, her devrin menfaat kaygısına uyan renksiz, asabiyetsiz, tüccar ve geleneksiz kavimlerin çocuklarıyla karşı karşıyadır. Bunlarla

³⁰ Celalettin Kemal, "Kim İçin Ne İçin", *Anadolu Mecmuası* (Sayı.8, 1924), ss. 309-310.

³¹ Mete Çetnik, *Üniversitede Cadı Avı: 1948 DTCF Tasfiyesi ve P.N. Boratav'ın Müdafaası* (Ankara: Dipnot Yayınları, 2008), s. 209.

müessese mi yapacak, yoksa çarpışacak mı? Nerede umumi irade? Yüzü ve fizyolojik vasıflarıyla benden ayrılanın derin iradesinin benden ayrılmadığını zannedenler, tarihlerinin sorumluluğunu taşıyamazlar.³²

Anadolucuların Osmanlı'yı sorgulayan çalışmalarında da "ötekileştirici" bir dil kullandıkları görülür. *Anadolu Mecmuası*'nda Mükrimin Halil tarafından kaleme alınan bir makalede Fatih Sultan Mehmet'in Osmanlı sivil ve askeri bürokrasisi içinde Türk etnisi dışındaki unsurlara görev vermiş olması, Türk'ün kölelerinin -devşirmeler kast ediliyor- Müslüman Oğuz Türk'ü ile bir tutulduğu gibi özcü bir yaklaşımla eleştirilir.³³ Benzer bir tutum Anadolu kadınının üstün meziyetlerine vurgu yapmak amacıyla kaleme alınmış olan "Anadolu Kadını" isimli makalede de görülür. Bu makalede İstanbul kadınlarının Türk Kadınıni temsil edecek vasıflara sahip olmadığı vurgulanırken Anadolu kadınının asil, mert tutumu karşısında İstanbul kadınları hafif meşrep ve Türklüğü temsilden uzak bulunur.³⁴

Mükrimin Halil, Osmanlı bürokratik aygıtı içerisinde Türk unsurunun dışında olan devşirme kökenlilere görev verilmiş olmasını şiddetle eleştirir. Özellikle Kanuni'den itibaren Türklerin devlet yönetiminde görünür olmaktan çıktığını ve devletin kapıkulları tarafından idare edildiklerini düşünür. Mükrimin Halil'in bir diğeri eleştirisini de Padişahların Müslüman hükümdarların kızlarıyla evlenme ve kızlarını, kız kardeşlerini İslam ve Türk hanedanına mensup prenslere verme âdetinden vazgeçilmiş olmasıdır. Zira Mükrimin Halil, padişahların artık devşirme kökenlilerle evlenmeye başladıklarını, kızlarını ve kız kardeşlerini kendi kölelerine, devşirme çocuklarına verecek kadar bayağılaştıklarını düşünür.³⁵ Mehmet Kaplan, Mükrimin Halil'in bu tespitlerine katkı sağlayan Anadoluculardandır. Kaplan'a göre, Osmanlı Devleti Oğuzları kullanarak birçok başarılar kazandı. Fakat Türkmen aileleri iş başından uzaklaştırılarak yerlerine Hıristiyan, Yahudi dönmesi ve Oğuz olmayan Müslümanlar geçirildi. Kaplan'ın ifadesi ile "*Köleler, mikroplar Osmanlı İmparatorluğunun vücudunu sardılar, onu bir 'hasta adam' yaptılar ve ölüm döşegine yatırdılar.*"³⁶

Bu eleştirilerden de anlaşılacağı üzere Anadolucuların Osmanlı devleti bünyesinde görev yapan yabancı kökenli devlet adamlarına, padişah eş ve cariyelerine -İslamiyet'i kabul etmiş olmalarına rağmen- karşı yoğun önyargılarının bulunduğu ve İmparatorluğun kötü gidişatının baş sorumlusu olarak onları gördükleri anlaşılmaktadır.³⁷ Devşirme kökenlilerin Osmanlı bürokrasisi içerisindeki konumlarının yükselmiş olmasına bir tepki de Nurettin

³² Topçu, op.cit. dipnot 19, ss. 39–40.

³³ Mükrimin Halil, "Milli tarihimizin mevzuu-2", *Anadolu Mecmuası* (Sayı 3, İstanbul, 1924), s. 90.

³⁴ Haydar Necib, "Anadolu Kadını", *Anadolu Mecmuası* (Sayı 3, İstanbul, 1924), s. 117.

³⁵ Halil, op.cit. dipnot 33, s. 91.

³⁶ Kaplan, op.cit. dipnot 27, s. 41.

³⁷ Bingöl, Pakiş, op.cit. dipnot 9, s. 124.

Topçu'dan gelir. Topçu, Yeniçeri Ocağı'na Müslüman edilerek alınan Hıristiyan unsurların milletimizin başına bela olduğunu, koca bir millet kuran tertemiz Türk hanedanının sarayının, zehirli çember gibi devşirme vezirler tarafından sarıldığını dile getirir.³⁸ Topçu, milletin ana soyuna dışarıdan karışanların onun geçmiş ve geleceğine ait mesuliyetlere sahip olmadıkları için o millete –ana soya- zehirleyici etki yaptıklarını, felaket getirdiklerini düşünür. Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde görev yapmış olan Sırp, Arnavut, Arap ve Çerkez kökenlileri de Müslümanlık kisvesi altında böylesi bir eylem içerisinde bulunmakla suçlar. Bu durumu imparatorluğun bekası için problemlilik olarak görür.³⁹

Anadolucuların Yahudiler ve Yahudilikle ilgili görüşleri de "ötekileştirme" pratiği açısından dikkate değer öğeler içerir. Anadolu Nurettin Topçu, Yahudilerin Allah tarafından insanlığın başına musibet -bela, uğursuzluk, felaket- olarak yaratıldıklarını, günahı çok olan insanoğlunun doğrudan doğruya veya araya giren vasıta ile mutlaka Yahudi eliyle cezalandırıldığını ve Yahudilerin içimize giren ve bizi içimizden çürüten şeytan olduklarını dile getirir. Topçu, Yahudilerle ilgili iddialarını daha da ileriye taşıyarak İnsanoğlunun iki düşmanından, iki şeytanından birinin para, diğerinin Yahudi olduğunu, paranın da Yahudi'nin de güler yüzlülükle sıcaklıkla sürünerek insana nüfuz ettiğini, bu iki musibetin birbirinden ayıramayacağını Yahudi'nin parayı, paranın Yahudi'yi kullandığını ve birbirlerine taptıklarını iddia eder. Topçu, eğer Yahudi olmasaydı belki de insanlığın bu korkunç boğuşmadan kurtulup kardeşlik haline ulaşabileceği iddiasında da bulunur. Yahudiler ve Yahudilik ile ilgili tespitlerine, Yahudi'nin insanların yüzüne gülerken, hepimize dost göründüğünü ve görünmeyen bir taraftan hepimize zehrini akıttığını, her mübarek varlığın bir gün mutlaka ona kurban edileceğini, Yahudi'nin zehirli elinin uzanmadığı hayat, çürütmek istemediği cemiyetin olmadığını, bir yerde birbirine diş bileyen iki iş adamı ya da birbirine saldıran iki millet gördüğümüzde bunun arka planında gizlenen bir Yahudi fitnessinin onları birbirlerine düşürttüğünü dile getirerek devam eder.⁴⁰

Topçu, "İnsanlar ve Yahudiler" adlı makalesinde Spinoza, Marx, Freud, Durkheim ve Einstein gibi Yahudi kökenli ilim insanları hakkında da eleştirilerde bulunur. Spinoza ile ilgili olarak "...yahudinin zulmü bütün insanlığa ve bütün temiz inançlarla hakikatlere saldırmaktadır. Bu zulüm yahudinin damarlarından fışkırıyor. Onu bilebile yapanlar olduğu gibi hiç farkında olmadan şuuraltından çıkartıp işleyenler de vardır. Bu sonuncuya misal olarak cedit İspanyol olan Hollandalı Yahudi filozofu Spinoza'yı gösterebiliriz."⁴¹ diyen Topçu, Karl Marx için, sonradan Protestanlığı kabul etmiş aslen Yahudi ana babanın çocuğu olduğunu, insanlığı kaba maddenin batağına saptadığını söyler. Freud için ise

³⁸ Topçu, op.cit. dipnot 25, s. 280.

³⁹ Ibid., s. 129.

⁴⁰ Nurettin Topçu, "Para ve Yahudi", *Fikir ve San'atta Hareket* (Sayı 20, Ağustos 1967), s. 3.

⁴¹ Nurettin Topçu, "İnsanlar ve Yahudiler", *Fikir ve San'atta Hareket* (Sayı 21, Eylül 1967), s. 16.

"...Bütün temiz duygularımızı, ulvi ihtiraslarımızı cinsi iştahların çamuruna batırdı. Allah inancını bile cinsel libidonun batağına gömdü. Bu zeki lâkin bedbaht Yahudi sanki insanı en temiz tarafları ile rezil etmek istedi."⁴² ifadesini kullanır. Topçu Fransız Sosyoloji Okulu'nun kurucusu sosyolog Emile Durkheim ile ilgili olarak da binlerce yıl hayrın zaferi için yılmadan çaba harcayan insanlık ruhunun bir Yahudi'nin -Durkheim kast ediliyor- iddiası ile mücadele bilmeyen hayvan ruhuna indirildiği tespitinde bulunur. Topçu daha sonra sözü fizikte enerji ile kütle arasındaki ilişkiyi ortaya koyan " $E = mc^2$ " formülünün kuramcısı Albert Einstein'a getirir. Einstein'ın bir Alman Yahudi'si olduğunu vurgulayan Topçuya göre, Einstein, insan ruhunu sonsuzluğa doğru götüren sürenin gerçekliğini inkâr ederek sonsuzluk kavramını ortadan kaldırmış oluyordu. Bu durumda ebediliğin ve ebedi hayatın manası da kalmıyordu. Topçu daha sonra Yahudi kökenli bilim insanlarıyla ilgili olarak genel bir değerlendirmede de bulunur: "*Sipinoza'dan Einstein'a kadar gelen başlıca Yahudi filozof ve bilginlerinden her biri, hakikat binasını kurma iddiası ile ebedi hakikatler binasından bir parça koparmışlardır.*"⁴³

Nurettin Topçu'nun Yahudilerle ilgili fikirleri hayli tartışmalı bulunabilir. Ancak Topçu'nun sırf bu makalelerden dolayı iflah olmaz bir Yahudi düşmanı olduğunu söylemek pek doğru olmaz. Zira Topçu'nun Yahudi karşıtı tutumunu bu metinleri yazdığı dönemin özgül koşulları içerisinde değerlendirmek daha gerçekçi bir yaklaşım olur. Bu çalışmada referans olarak kullanılan "Para ve Yahudi", "İnsanlar ve Yahudiler" adlı makalelerin Hareket dergisinde yayınlandığı tarih 1967 yılıdır. Bu yıl aynı zamanda tarihe *Altı Gün Savaşı* olarak geçen, Arap İsrail savaşının yaşandığı ve Arapların İsraililer tarafından yenilgiye uğratıldığı yıldır. Bu bakımdan Topçu'nun bu iki makalede dile getirdiği Yahudi karşıtı görüşleri bu çerçevede ele alındığında, Topçu'nun buradaki tutumu, kurumsallaşmış bir antisemitizmden daha çok, konjoktürel bir aşırı reaksiyon olarak da yorumlanabilir. Gerçektende Topçu külliyatı incelendiğinde Yahudilerle ilgili olarak bu makalelerde kullanılan aşırı sert dile Onun Arap İsrail savaşı öncesindeki makalelerinde pek rastlanmaz.⁴⁴ Ancak bu durum Topçu'nun Yahudiler ve Yahudilikle ilgili olarak dile getirdiği böylesi ağır ifadeleri de yok saymamamızı gerektirmez. Çünkü bu durum, bir başka okuma şekliyle, bize insanların/toplumların kriz anlarında kendilerine düşman yaratmada, "öteki" yaratmada en azından psikolojik düzlemde nedenli müsait bir ruh hali içine girebildiklerini de gösterir. Bu anlamda Topçu'nun Yahudiler ve Yahudilikle ilgili dile getirdiği fikirleri "ötekileştirme" pratiği açısından dikkate değer öğeler içerir.

⁴² Ibid., s. 16.

⁴³ Ibid., s. 17.

⁴⁴ Bunun bir istisnası olarak Hareket dergisinde 1943 yılında yayınlanan "Millet ve Milliyet" adlı makalede "*Yahudilerin hiçbir millete ve böylelikle hiçbir yerde insanlığa dost olmadıkları apaçık bir hakikattir*" ifadesinin kullanıldığı görülmüştür. Bu ifade için bkz. Nurettin Topçu, *Yarınki Türkiye* (İstanbul: Dergâh Yayınları 2007), s. 130.

Çalışmamıza konu olan Anadolucular arasında eserleri hacimsel olarak hatırı sayılır bir yer tutan Nurettin Topçu daha detaylı olarak ele alınmayı fazlasıyla hak etmektedir. Topçu külliyatından bu çalışma kapsamında yapılan alıntılar bize onun bir "ırkçı" olduğunu elbette söylemez. Burada dile getirilen konulardan dolayı Topçu'nun yerli sosyalizm arayışları, endüstri ve emperyalizm karşıtlığı ve çevreci fikirler bağlamında düşünce dünyasına yaptığı olumlu katkılarına da görmezlikten gelmek doğru olmaz.⁴⁵ Ancak Topçu'nun düşün dünyasında "öteki"nin yerinin olmadığını söylemek, Anadolu topraklarında yaşayan her dinden, her etnik gruptan insanı birbirinden ayır etmeksizin, bir hiyerarşiye tabi tutmaksızın bu toprakların çocuğu olarak gördüğünü ve "Anadolulu" kimliğinin bir parçası saydığını peşin hükümle kabul etmek ya da tamamıyla hümanist bir düşünce evrenine sahip olduğu iddiasında ısrar etmek de gerçekçi bir yaklaşım sayılmaz.

Anadolucu yayın organlarında zaman zaman alışlagelmiş kimliklerin dışında farklı tür "öteki" eleştirilerine de yer verilmiştir. Örneğin, Hareket Dergisi'nde kaleme alınan bir yazıda milliyetçilik ve vatanseverlik gibi tikelci yaklaşımların karşıtı olarak görülen kozmopolitliğin biraz sapıklık, biraz cehalet ve büyük ölçüde iradesizlik kokan, akla ve edebe karşı saldırgan köleler yetiştiren esaslı bir fikre dayanmayan bir şey olduğundan bahsedilmiştir.⁴⁶ Mehmet Kaplan, Türkiye'de yıllardan beri milli varlığımızın temellerini yıkmaya çalışan Marksist hayat görüşüne karşı etkili önlemler alınmamış olmasından yakınarak, Aşırı solcu veya komünist olarak tanımladığı Nazım Hikmet'in Türkiye'yi Moskova'nın müstemlekesi haline getirmek istediğini dile getirir.⁴⁷ Kaplan milliyetçilere hitap ettiği cümlelerinde, Nazım Hikmet tipindeki vatan hainlerini unutmamak ve affetmemek gerektiğini vurgulayarak, her milliyetçinin bu konuda hassas ve uyanık olmasını ister.⁴⁸ Komünizm ve komünistlerle ilgili tartışmaya Nurettin Topçu'nun katkısı komünistin karakterinin nasıl olduğunun açıklığa kavuşturulması yönünde olmuştur.

Neslimize pusu kuran komünizm tehlikesi, ruh yapısı tamamen çürümüş olanların iflasını doktrinleştirerek, ruh sahibi insanlığa karşı koyulmuş kin ve kan kokan bir beyannamedir. Komünizm insanlığın gerçek gayesine doğru ilerleyişi esnasında meydana gelen irtica yani gericilik, ahlak dünyasında bir yıkılış, hakikat havasında bir zehirlenmedir(...) İnsan topluluğunu cemiyet yapan kaideleri kaldırım, mesuliyeti insan ruhundan çıkarıp atınız, komünisti elde edersiniz. Bu mânada komünist, kaidersiz ve mesuliyetsiz insandır. Her yerde, insanlığın iman ve ümitler barındırdığı her vatan toprağında komünist, gözlerden düşerek kaide arar. Hayvanlar gibi hür yaşamanın zevkini genç ruhlara aşılır.⁴⁹

⁴⁵ Nurettin Topçu'nun düşün dünyamıza yaptığı olumlu katkıları konu edinen nitelikli çalışmalar için bkz. Süleyman Seyfi Öğün, *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992); Fırat Mollaer, *Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı Nurettin Topçu Üzerine Yazılar* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007).

⁴⁶ Ahmet Karabey, "Milliyetçi Hareketin İki Yönü", *Fikir ve San'atta Hareket* (Sayı 10, 1966), s. 6.

⁴⁷ Mehmet Kaplan, *Büyük Türkiye Rüyası* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2006), ss. 98-99.

⁴⁸ *Ibid.*, s. 194.

⁴⁹ Topçu, *op.cit.* dipnot 25, s. 250.

Bir diğer ilgi çekici konu Anadolu cu yayın organları arasında bulunan *Millet Mecmuası*'nin sekizinci sayısında "Varlık Vergisi"nin ele alındığı ve isimsiz olarak yayınlanan makalede dile getirilmiştir. Bu makalede Varlık Vergisi⁵⁰'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmesiyle ilgili olarak yapılan yorumda dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu'nun bahse konu verginin TBMM'de oylanması öncesinde yaptığı konuşmada milli Őuur ve milli düşünüşün dar ve müşkül durumlarda Őahlanışının bir göstergesi olduğuna gönderme yapılır. Başbakan Saraçoğlu'nun uzun zamandan beri devlet hizmetinde edindiği geniş tecrübelerle memleketin en müşkül Őartları içerisinde sorumluluk almadan korkmadığı, Varlık Vergisi yasa sının kabulü için göstermiş olduğ u çabaların da bunun bir yansıması olduğ u yönünde tespitlerde bulunulur. Ayrıca TBMM'nin Varlık Vergisi'ni kabul ederek Milli varlığ a aykırı usul ve zihniyetlerle servet toplayanlara karşı harekete geçildiği ve bunlardan millet hakkının istenmesine imkân doğ duğ u yönünde tespitlerde bulunulur.⁵¹

Görüldüğü üzere Anadolu cu kavrayış ta "öteki" ile kurulan ilişki çoğunlukla "Anadolulu" olarak kodlandırılan Müslüman Türk profilinin milli çıkarlarını, milli bekasını korumak üzerinden şekillendirilir. "Anadolulu" nün tarihsel hafızası "öteki"ne ait iyi hatıralar içermemektedir. Tarihsel süreçte yaşanan deneyimler Anadolu cuya kendisi için güvenli bir liman olarak gördüğü Anadolu coğrafyası dışına çıkmamayı, "Anadolulu"nun dışında –Oğuz Türkü-kimseye güvenmemeyi salık vermektedir. Anadolu culuk hareketi savunucuları, kendi düşün dünyalarında idealize ettikleri kimlik algısı dışında kalan evreni "öteki" olarak görür, "müstemlekeli" olarak kodlar. Burada kişilerden ve topluluklardan daha çok bu kişilerin ve toplulukların temsil ettikleri imgeler üzerinden bir "öteki" yaratıldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç

Anadolucu bakış açısı son tahlilde milliyetçi bir refleksle hareket eder. Bu refleks diğer milliyetçi hareketlerde olduğ u gibi Anadolu cular için de "öteki"ni tarif etme "öteki"ni kodlama çabasına girer. Anadolu cular için bu kodun anlamı kimi zaman Osmanlı bürokrasisi içinde yer alan devşirme kökenliler olurken kimi zaman da Rumeli'den Anadolu'ya göç etmiş olan Müslüman Türkler ya da Yahudiler olabilmektedir. "*Bir kere vatan Türk vatani, devlet Türk devleti, millet*

⁵⁰ 11 Kasım 1942 tarihinde TBMM'de kabul edilen ve bir yıl yürürlükte kalan 4305 Sayılı Kanun Türkiye Cumhuriyeti dönemi maliye tarihinde üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Varlık Vergisi ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. Hüseyin Perviz Pur, *Varlık Vergisi ve Azınlıklar* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2007); Rıdvan Akar, *Aşkale Yolcuları & Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları* (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2009); Ali Sait Çetinoğlu, *Varlık Vergisi 1942 - 1944 & Ekonomik ve Kültürel Jenosid* (İstanbul: Belge Yayınları, 2009); Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve "Türkleştirme" Politikaları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010); Ayhan Aktar, *Yorgo Hacidimitriadis'in Aşkale-Erzurum Günlüğü* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011); Arslan Başer Kafaoğlu, *Varlık Vergisi Gerçeği* (İstanbul: Doğan Kitap, 2002); Cahit Kayra, *Savaş Türkiye Varlık Vergisi* (İstanbul: Tarihçi Yayınları, 2011).

⁵¹ *Millet İlim-Fikir-Sanat Mecmuası* (Sayı 8, 1942), s. 250.

*Türk milletidir.*⁵² sloganıyla ve bir Anadolu Milleti yaratma iddiasıyla yola çıkan Anadolucuların etnik olarak Oğuz Türk kavmine, vatan olarak Anadolu coğrafyasına, dini inanç bakımından İslamiyet'e, zihin yapısı bakımından gelenekçiliğe bağlı olan kültürel birliğin kurulmasından doğmuş bir "Anadolulu" kimliğine işaret ettikleri anlaşılmaktadır.⁵³ "Anadoluluk" benzer milliyetçi kimliklerde olduğu gibi vatan/coğrafya, tarih, dil, din, kültürel semboller/ mitler üzerinden inşa edilmiştir. İlk başta kapsayıcı bir üst kimlik gibi görünen "Anadoluluk" kavramı sonuçta Türklüğe dayanmaktaydı. Bu harekete göre Anadolulaşmak, "Anadolulu" olmak ancak ve ancak Türkleşmek veya Türk olmakla mümkün olabilirdi. Bu noktada Anadolucularla Ziya Gökalp arasındaki fark, Ziya Gökalp'ın düşüncelerinin "mübhem" ve soyut görülmesi, hatta Kaşgar Türkü ile Konya Türkünü aynı kültürel kalıplarla değerlendirdiği için anakronik bulunmasıydı.⁵⁴

Anadolucu kavrayışta "ben" 1071'den sonra Anadolu'yu kendine yurt edinmiş Müslüman Oğuz Türk'ü yani "Anadolulu" dur. "Ben"den olamayan Orta Asya'daki cenkçi göçmen Türk, yersizliği yurtsuzluğu ile Anadolucunun "öteki"sidir. "Anadolulu" kimliğinin idealize ettiği yerleşik hayattan ve İslam dininden uzak iptidai bir yaşam sürer. Bu nedenle Türk ırkına mensup olmalarının Anadolucular için bir anlamı yoktur. Yahudiler ise kapitalizmin ön gördüğü tüccar tipolojisinin simgesi olarak ötekileştirilir. Anadolucu algı, ticaret erbabından çok tarımla uğraşan toplumların ulviliğine inanır. Onların zihninde tüccar güvenilmez, kurnaz ve bencildir. Toplumcu bir yaşam pratiğini savunan Anadolucular tüccar zihniyetinin milli ruhu, milli birliği ve dolayısıyla millet olma idealini zayıflatacağını düşünürler. Bu nedenle tüccar Yahudi, Anadolucuların indinde makbul bir insan değildir. Sembolize ettiği tipoloji nedeniyle uzak durulması gereken bir "öteki"dir. Osmanlı bürokratik aygıtında görev alan devşirme kökenliler, Çerkez, Tatar, Arap bürokratlar ile Rumeli'den Anadolu'ya göç etmiş olan muhacirler son tahlilde bu toprakların öz evlatları olarak kabul görmezler. İçlerinde Müslüman ya da Türk soyundan olanların bulunuyor olması da Anadolucular için "öteki" oldukları gerçeğini değiştirmez.

Anadolucular, Türklerin tarihi zaruretler karşısında geniş bir coğrafyaya yayılmış olan İmparatorluk topraklarının bırakılarak asıl vatan olarak gördükleri Anadolu topraklarına dönülmesinin gerekliliğine inanırlar. Bütün enerjinin, bütün çabanın Anadolu toprakları, Anadolu insanı için harcanmasını bir zorunluluk olarak görürler. Bu nedenle ne Osmanlılık ne İslamcılık ne de Turancılık ideolojilerinin öngördüğü kimlik politikalarına sıcak bakmazlar. Anadolucu algıda her üç ideolojinin de gerçekleşmesi mümkün olmayan hayallerin peşinde koşmaktan başka bir anlamı yoktur. Bu yaklaşıma göre, bu

⁵² Remzi Oğuz Anık, *Coğrafyadan Vatana* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983), s. 62.

⁵³ Bingöl, Pakiş, op.cit. dipnot 9, s. 137.

⁵⁴ Metin Çınar, "Anadoluculuğun Gelişimi ve Anadolucular ile CHP Arasındaki İlişkiler (1943-1950)", *Basılmamış Doktora Tezi* (Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 97.

üç ideolojinin öngörülerinin aksine tarihi gerçekler Türk milliyetçisinin ayağını topraktan kesmemesi gerektiğini fazlasıyla göstermiştir. Balkan Harbi ve ardından yaşanan Birinci Dünya Harbi bunun en güzel kanıtını oluşturur. Zira Anadolu cu algıya göre bu savaşlar, Anadolu'dan başka sđinilacak bir liman/vatan, "Anadolulu"dan başka güvenilecek bir insan -Müslüman Oğuz Türkü- olmadđını kanıtlamıştı.

Aslında Anadolu cu düşün insanlarının kullandığı "ötekileştirici" dilin arka planını birazda bu noktada aramakta yarar var. Anadolu culuk hareketi içerisinde yer alan düşün insanlarının birçoğu Balkan Harbi ve Birinci Dünya Harbi'ni birebir yaşamışlar ve bu savaşların yarattđı travmadan kendi paylarına düşeni fazlasıyla almışlardır. Dolayısıyla birazda bu travmanın yarattđı olumsuz etkiyle yenilginin bütün faturasını Osmanlılık, İşlamlık, Türkçülük-Turancılık akımlarına ve bu akımların ortaya koyduğu kimliklere kesmeye çalıştılar. Bu amaçla bazen Osmanlı devletinde görev almış olan farklı etnik kökenli bürokratları ve Anadolu'ya sonradan göç etmiş olan Rumeli Türkü'nü, bazen de daha önce Osmanlı devletinin bir parçası olan; ancak Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlı'dan ayrılmış olan ölkelerin vatandaşlarını "öteki" olarak kodladılar. Anadolu cu düşün insanları bu bakış açısını *Anadolu Mecmuası'ndan Hareket Dergisi'ne* kadar uzanan süreçte *Anadolu cu* yaygın organlarında yer alan yazılarında da sık sık işledikleri temel konulardan biri haline getirdiler.

Anadolu cu düşün insanlarının 1920–1950 yılları arasında farklı platformlarda gündeme getirdikleri fikirsel tartışmaların, özellikle pan hareketlerin Türk kamuoyu tarafından sorgulanmasına katkı sağlamış olması açısından olumlu olduğu söylenebilir. Ancak Anadolu cuların, bu hareketin bir ürünü olan "Anadolulu" kimliğinin sınırlarını Anadolu coğrafyasının çoğulluğunu ve renkliliğini dışlayarak etnik manada tekil bir yapıya indirgemiş olmaları ve anavatan olarak tarif ettikleri Anadolu coğrafyası dışında kalan diğer Türk ve Müslümanları dışlayıcı, ötekileştirici bir siyaset anlayışını benimsemiş olmaları açısından ise hayli sorunlu oldukları değerlendirilmektedir.

Image of "Other" in Anatolianist Discourse

Members of Anatolianism movement, driven by the aim to create an Anatolian nation and "Anatolian identity", unlike the other widespread politic ideologies of the time which are supporting irredentism, favored territorialism. They consider the land as the most prominent and valuable possession of a nation. Thus, what the supporters of this movement understand from the concept of nation is a community encompassing the people living in the same land, sharing a common historical faith and culture and coming from the same origin. Therefore they believe that coming from the same ethnic origin is not enough to be classified as a member of the same nation. They raise an

objection to identifying all the people from Azerbaijan, Kashgar, Crimea, Turkmenistan and Konya as the "Turkish Nation". They mention that those communities that do not share a common geography and history can not form a common culture and faith although they might be coming from the same ethnic origin , therefore these communities cannot be called as "Turkish Nation" just because of the common origins. According to this approach, Anatolian Turks are coming from the same origin with Azerbaijani, Tatar, Kirghiz, Turkmen, Crimean and etc. Turks living outside of Anatolia, but belong to a different nation.

Nationalist way of thinking contains the concept "not belonging to us" in other words "the other"; national identity is not universal but localized and gains its meaning in a well-defined community. This character of nationalism would be explained by the existence of the "other". Regardless of being real or imagined, the spaces where falls outside "my belonging/me/" constitute our external border and the presence of the "other" is acknowledged with this border. The term "other" which is stated as different from me, not fits to my culture maintains its difference also in terms of the identity attributed to it. "Other" represents those who are not like me and us in other words those not belong to us. "Other" comes into existence not only with its difference but also with its threats to "me". "Anatolian identity" did not lag behind in creating its own perception of the "other" just like all the national identities which are constructed in historical process did. The apparent distinction between "native country" and "colony" in the Anatolianist perception, evaluates Muslim Turks living in Anatolian geography as "true fellow countryman" whereas viewing other religious and ethnic groups living in Anatolian geography and those Turks living in outside of Anatolia as "colony". Anatolianism movement mentions (supports the view) that "true fellow countrymen" were neglected because of the people from the "colonies", starting from the Ottoman period the resources of Anatolia were exploited by the high ranking state officials with "colony", "devshirme" origin and it also claims that Anatolian people were oppressed and punished by them with high taxes. Members of Anatolianist movement evaluates the people migrated during the republican period from Rumelia, West Thrace, Bulgaria etc. as "colony" and adopts a distanced stance against them by displaying an "otherizing" attitude.

Almost all the researchers working on nationalism or have an interest in it have long been aware of the existence of different types of nationalist projects instead of a single type of nationalism. In this context nationalism should be seen as a fight for "hegemony" of different groups or different projects under certain socio-historical circumstances. Anatolianism movement, as a project also named as Anatolian nationalism also eventually appeals to nationalist reflex. This reflex, just like in other nationalist movements, tries to explain and label the "other". For the Anatolianist the meaning of this label sometimes refers to "devshirme" origin members of the Ottoman Bureaucracy and sometimes to Muslim Turks migrated to Anatolia from Rumelia. For the

scope of this study, the relationship of the Anatolianism movement, which is raised as a reaction and an alternative ideology to the three widespread ideologies of the post second constitutional era, namely Ottomanism, Islamism and Turkism, and the "Anatolian identity", which is derived from the Anatolianism movement, with the "other" will be analyzed within the framework of a cognitive/hermeneutic approach.

Keywords: Anatolianism, Identity, Nationalism, Ideology, Other

Ahmet Pakiş

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisidir.